

Hvis forf. havde inddraget anarkisternes mål, ville det kun have fremhævet, hvor svag en basis en borgerlig, liberal republik egentlig havde hos de organiserede grupper i Spanien i 1936. Venstres definition af republikkens indhold var på ingen måde veldefineret. De vigtigste politiske gruppers egentlige mål var slet ikke en liberal borgerlig republik. Den fundamentale uenighed i den koalition, der i 1931 fik fjernet monarkiet, er for nylig blevet påvist af Shlomo Ben-Ami (*The Origins of the Second Republic in Spain*. Oxford Univ. Press, 1978).

Prestons velskrevne og veldokumenterede, men diskutabile bog rokker næppe ved den opfattelse, at en af de væsentlige årsager til republikkens fiasko også må søges i venstrefløjens interne uenighed, der gav Højre alt for store chancer til at foretage en kontrarevolution. Det spanske Højres utvivlsomme ønsker om at skrue tiden tilbage til før 1931, i hvert fald så meget som muligt, lettedes af Venstres egen uenighed, og ikke mindst af Largo Caballeros verbale revolutionære holdning, der vel at mærke ikke blev fulgt op af konkrete revolutionsforberedelser, hvilket sås både ved den asturiske opstand oktober 1934 og juli 1936, men til gengæld hindrede I. Prieto i, også i 1936, at etablere et reformsamarbejde med de borgerlige republikanere. Spliden i PSOE, i en radikal, »bolsjevistisk« fløj og i en moderat fløj, hæmmede handlekraften ud ad til. – Bogen afsluttes med en udførlig bibliografi.

Kay Lundgreen-Nielsen

*Lars Akerblom: Sir Samuel Hoare och Etiopienkonflikten 1935. Studia Historica Upsalien-
sientia 76. Uppsala, Almqvist & Wiksell 1976. 225 s. 9 kort.*

Hoare-Laval planen har lige siden sin oprindelse i december 1935, da den afstedkom en politisk krise i England, været genstand for vurdering og dom. I et forsøg på at bevare Mussolini i opdæmningsfronten fra Stresa mod Tyskland søgte den britiske udenrigsminister, Sir Samuel Hoare, og den franske konseilspræsident, Pierre Laval, at stille ham så nogenlunde tilfreds i hans krav på Abessinien, som han allerede havde indledt angreb på. En vanskelighed for denne italiensk-ventede appeasement-politik, var, at vestmagterne samtidig var forpligtet på Folkeforbundet og dets sanktionspolitik. For Englands vedkommende gjorde der sig yderligere en række omstændigheder gældende: Regeringen havde just ført en vellykket valgkampagne på Folkeforbundslinien, og betydelige dele af den offentlige opinion støttede kraftigt denne. Samtidig imødeså regeringen imidlertid den mulighed, at den ikke alt for veludrustede britiske Middelhavsflåde kunne blive ene om at føre en hård sanktionspolitik (omfattende olieembargo) ud i livet, at med andre ord England kunne komme i krig med Italien. En sådan krig var opinionen – for at fuldkommengøre dilemmaet – absolut ikke indstillet på.

Den svenske historiker Lars Akerblom har i sin disputats givet en solid og grundig analyse af den engelske politik i efteråret 1935 over for Italien med særligt henblik på Hoares rolle. Hans resultat er, at England efter Hoares opfattelse (kraftigt influeret af Vansittart) stod over for at måtte vælge mellem olieembargo og forhandlinger med Italien, og at det i denne situation var forhandlinger, der var den eneste uomgængelige nødvendighed. Under udarbejdelse af forhandlingsgrundlaget i Paris sammen med Laval strakte han sig vidt – videre, end regeringen hjemme havde ventet (omend ikke videre, end den i første omgang var rede til at acceptere), og langt videre, end opinionen ville acceptere. Konsekvensen blev, at han måtte gå – mens hans politik levede videre. Akerblom, der citerer flere nedvurderende karakteristika af Hoare, ser ham som manden, der »synes tro på den løsning han funnit, men han förbiser, at den ej motsvarar situationens krav«. Det virker som en tynd konklusion på de solide præmisser, han fremlægger, og man

havde gerne set ham rette søgelyset kraftigere mod regeringens stillingtagen og den offentlige opinion. Hoare var ikke ene om at mangle konsistens i sin politiks forskellige elementer, ej heller om ikke at kunne leve op til situationens krav.

Bogen burde på grund af sit emne have været ud i engelsk udgave. Nu må et sammendrag klare de engelsklæsendes behov. Det er en skam, for den fortjener ikke at gå upåagtet hen.

Aage Trommer

Freya von Moltke, Michael Balfour og Julian Frisby: Helmuth James von Moltke 1907–1945. Anwalt der Zukunft. Stuttgart, dva. 1975.

Bogen er en af Freya von Moltke, Helmuth v. Moltkes hustru, omarbejdet tysk udgave af den engelske »*Helmuth von Moltke. A Leader Against Hitler*«, der udkom i London i 1972. Den skildrer ved hjælp af breve og forbindende tekstafsnit Moltkes liv med vægt på hans indsats i den tyske opposition mod Hitler, hvor han var den ledende skikkelse i den såkaldte »Kreisauer-kreds« – opkaldt efter Moltkes gods »Kreisau« i Schlesien.

Moltke var jurist og arbejdede under krigen i værnemagtens afdeling for kontraspionage. Hans indsats her bestod først og fremmest i en kamp for at få tyskerne til at overholde de folkeretslige bestemmelser for krigsførelse. Ved siden af arbejdede han sammen med andre på planer for Tysklands fremtid efter nazismen. Bogen giver et godt indtryk af, hvor teoretiske mange af disse overvejelser var.

Moltke afviste at planlægge et mord på Hitler, idet han i modsætning til modstanderne blandt de ledende officerer ønskede et militært nederlag. Kun på den måde, mente han, kunne man undgå nye »dolkestedslegender«, kun på den måde kunne det tyske folk tydelig se følgerne af Hitlers regime. Og først derefter kunne man gå igang med at opbygge en ny tysk republik, byggende på de to grupper i befolkningen, der som de eneste havde modstået nazismen: De kristne og den del af arbejderne, der hverken var nazister eller kommunister.

Et problem for den tyske opposition var forbindelsen til de allierede. Hvordan fik man dem til at skelne mellem nazismen og Tyskland? Ved siden af Dietrich Bonhoeffer er Moltke den person, der på dette område spiller den vigtigste rolle. I forbindelse med besøg i Stockholm og senere i Istanbul gør han alt for at få breve igennem til England og USA, men alle initiativer løber ud i sandet. Et brev dateret Stockholm den 25.3.43 giver bl. a. følgende oplysning i forbindelse med en redegørelse for oppositionens besværligheder: »Ich glaube, mindestens neun Zehntel der Bevölkerung weiss nicht, dass wir Hunderttausende von Juden umgebracht haben« (s. 215) og »Niemand kennt die genaue Zahl der Konzentrationslager oder ihrer Insassen« (s. 216).

Som helhed kan det siges, at de gengivne breve giver et godt indtryk af personen Helmuth von Moltke og hans tanker, mens teksten imellem bærer præg af at være skrevet af hustruen og venner: Der sættes ingen spørgsmålstejn ved Moltkes planer og forklaringerne er temmelig upræcise: »Wahrscheinlich bezieht er sich hier –« (s. 113), »Das dürfte – betreffen« (s. 114), »Kann sich auf zweierlei beziehen« (note til s. 117).

Endelig må man som dansk historiker studse over at se et brev dateret d. 13.4.40 med følgende sætning: »Heute beginnt der Prozess, durch den Dänemark allmählich Polen angeglichen werden soll« (s. 120). I noterne forklares, at dette ikke blev tilfældet, men når von Moltke i brevet fortsætter: »Ich habe mein möglichstes getan, das zu verhindern« kan man ikke undgå at spekulere over, om Moltke ikke her overvurderer sin egen betydning noget? Danske forhold behandles også i forbindelse med et besøg i København omkring 1. okt. 1943 (s. 259).

Otto Rühl